

dvadeset godina propadanja

KAP koji su pojeli drugi

pod.lupom

projekt istraživačkog novinarstva u crnoj gori

Prvobitna akumulacija kapitala

U vrijeme međunarodnih sankcija prema SRJ, dok su radnici KAP-a umjesto plata kući nosili džakove brašna i vrećice deterdženta, oko 400 privatnih preduzeća je izvlačilo profit od njihovog rada. Umjesto da brani državnu imovinu i vlada je na *Kombinat* prebacivala breme svojih dugova. Tako je KAP pao u dužničko ropstvo

Da li je podgorički *Kombinat aluminijuma* stigao do kraja puta? Odgovor na to pitanje mogao bi biti poznat prije nego što se ovaj tekst nađe pred čitaocima, a tek nešto više od 40 godina od kada je, 12. februara 1969. počela gradnja tadašnjeg KAT-a (*Kombinat aluminijuma Titograd*).

Tom poslu je prethodila odluka vrha vlasti nekadašnje SFRJ da, među nekoliko zainteresovanih preten-denata, Crna Gora dobije pravo da novcem međunarodnih kreditora sagradi fabriku za preradu boksita i proizvodnju aluminijuma. Industrija obojenih metala bila je jedan od simbola razvoja nekadašnje Jugoslavije. Na nju je otpadalo 3,2 odsto svjetske proizvodnje boksita i glinice. Boksit je kopan u 13 rudnika i prerađivan u četiri topionice primarnog aluminijuma – od Triglava do Vardara.

USPON I PROBLEMI: Nakon odluke da Crna Gora dobije aluminijски kombinat, slijedili su mjeseci

pregovora na lokalnom nivou - da li buduću fabriku graditi u Nikšiću, u blizini nalazišta boksita, ili u Podgorici. Političkom voljom prevagnula je druga opcija, pa su lokal patriote skovale stih - *Gradićemo u Dajbabe ne u Nikšić da je džabe*. A 1968. je sa francuskim *Pechiney*-om potpisan ugovor o finansiranju, inženjeringu i tehničkoj pomoći.

Proizvodnja u KAT-u je započela 1971. a dvije godine kasnije fabrika je osposobljena za rad punim kapacitetom od 50 hiljada tona aluminijuma. Godinu kasnije počinje sa radom i *Fabrika za proizvodnju glinice* kapaciteta 200.000 tona. Slijede godine u kojima su se gradili i razvijali prerađivački kapaciteti (*Valjaonica, Kovačnica, Silumini...*), dok se jedan od momenata koji je u velikoj mjeri opredijelio budućnost *Kombinata* dogodio 1985. kada je položen kamen temeljac za tzv. Drugu fazu, kojom su kapaciteti za proizvodnju primarnog aluminijuma udvostručeni.

Time su duplirani devizni prihodi od izvoza aluminijuma, ali su i ekološki problemi i troškovi proizvodnje višestruko uvećani. Kao posebno problematičan pokazao se rast potrošnje električne energije jer su jeftini, domaći, izvori struje postali premali da zadovolje narasle potrebe crnogorskog industrijskog giganta. Vlast nije marila: KAP-ov reprolanac proizvodio je skoro polovinu BDP Crne Gore. Učešće u izvozu bilo je još veće.

Slijedeći događaj, možda i presudan za sudbinu današnjeg KAP-a, odigrao se u januaru 1989. godine. Tada su „mladi, lijepi i pametni“ funkcioneri Saveza komunista Crne Gore, uz pomoć uličnih protesta u kojima su značajnu ulogu odigrali i radnici KAP-a, izveli „antibirokratsku revoluciju“ i preuzeli vlast od starijih partijskih drugova.

Slijedile su godine raspada SFRJ, ratovi na prostoru njenih nekadašnjih republika, međunarodne sankcije

RAZDUŽEN U INOSTRANSTVU – ZADUŽEN KUĆI: Kombināt aluminijuma Podgorica

prema SRJ. Na ekonomskom planu, sve je to pratila i transformacija nekadašnjeg društvenog u državni i privatni kapital.

Politički i ekonomski pluralizam KAP-u je donio i pluralizam podataka o poslovanju. Koliko je učešće KAP-a u crnogorskom BDP-u? Da li troškovi uvoza i vrijednost potrošene električne energije nadmašuju izvozne prihode *Kombinata*? U kolikoj mjeri KAP utiče na životno okruženje u Zetskoj ravnici? Različiti odgovori su nuđeni u zavisnosti od potrebe onoga ko ih saopštava, a javnost nikada nije bila u prilici da čuje stručnu i nepristrasnu analizu

stvarnih podataka.

SANKCIJE, RAT, PARS, BIJELI ORLOVI I DRUGI: Tako je, zvanično, period 1989 -1991. bio veoma uspješan za fabriku. „U tom periodu

Monitor je 1997. godine otkrio kompenzacionski šemu po kojoj su povlašćene privatne kompanije zarađivale nabavljajući neophodne robe i rezervne djelove kompanijama poput EPCG. Pošto one, zbog nagomilanih dugova KAP-a, nijesu bile u prilici da plaćaju gotovim novcem u priču je uskakao KAP

je KAT, zahvaljujući povoljnom diskontu (33 odsto) usljed ratnog rizika, na sekundarnom tržištu otkupio svoj inostrani dug vrijedan 40 miliona dolara za svega 12 miliona. Potom je od NBJ naplatio kursne razlike...“, prenosi *Monitor*, tada jedini nezavisni medij u Crnoj Gori, tvrdnje uprave *Kombinata*. Istovremeno, međutim, list piše i o tome da kompletan izvoz aluminijuma vrijedan 120 miliona dolara ide preko preduzeća

PARS, koje je osnovala vladajuća partija (tadašnji Savez komunista Crne Gore preimenovan u DPS). Uz odgovarajuću proviziju, zaključuje *Monitor*.

Pokazalo se, u vrijeme privatizacije *Kombinata*, da ti „pedsankcioni dugovi“ i dalje opterećuju bilanse preduzeća. PARS se više nije pominjao. Njegovu ulogu preuzela su brojna privatna preduzeća iz Crne Gore i Srbije preusmjeravajući, preko svojih računa i magacina, sve što je u to vrijeme ulazilo i izlazilo iz podgoričkog *Kombinata*.

Mihailo Banjević, predsjednik Borda KAP-a uoči privatizacije, nekoliko puta je ponovio tvrdnju da je u to vrijeme sa KAP-om poslovalo 400 privatnih firmi, i da je tu bilo „dosta nećijih tetaka, sestara i svastika, a neki od njih su htjeli i više da sarađuju, ali KAP nije, pa vjerovatno ima povrijeđenih interesa“.

Računicu je potvrdio i **Dragan**

Brković, vlasnik podgoričke *Vektre*. Demantujući tvrdnje da je njegovo preduzeće od 1991. do 1996. glavni uvoznik, transporter i špeditör sirovina za KAP i izvoznik njegovih finalnih proizvoda, i on je naveo kako je u to vrijeme „preko 400 privatnih kompanija poslovalo sa KAP-om”. Ipak, konkretan popis preduzeća koje su u prvoj polovini prošle decenije sarađivale sa *Kombinatom* do danas je ostao dobro čuvana tajna.

Zato evo samo nekoliko karakterističnih primjera:

- Umjesto KAP-a, crnogorskim prerađivačima je početkom 1992. godine aluminijum prodavalo preduzeće *Bijeli orlovi*, koje su osnovali članovi istoimene političke organizacije.

- Generalni direktor KAP-a **Danilo Vuksanović** potpisao je 1995. godine ugovor o poslovno tehničkoj saradnji sa **Radovanom Stanišićem**, vlasnikom i direktorom preduzeća *Yugal* iz Niša. Ugovor predviđa da *Yugal* preuzeti aluminijum plaća po sistemu konsignacije (naknadno plaćanje prodatog dijela robe) uz to što na „osnovu troškova izrade novih proizvoda” dobija popust od 20 odsto u odnosu na važeći cjenovnik za domaće tržište. Podaci, pritom, pokazuju da je *Yugal* aluminijum iz Podgorice plaćao i do 50 odsto jeftinije. Nišlje su toliki popust pravdali deviznim plaćanjem.

- *Monitor* je 1997. godine otkrio kompenzacionu šemu po kojoj su povlašćene privatne kompanije zarađivale nabavljajući neophodne robe i rezervne dijelove državnim kompanijama poput EPCG. Pošto KAP nije plaćao struju, EPCG nije imala novca za avansiranje neophodnih nabavki. Robu je zato, dobavljaču, plaćao KAP - aluminijumom a EPCG je

svoja potraživanja prema Kombinatumanjivala za fakturisani iznos. *Elektroprivreda* je u tim poslovima gubila makar 40 odsto njihove vrijednosti (u pitanju su bile desetine i stotine hiljada maraka), a taj se novac slivao u džepove dobavljača.

Zašto KAP nije prodavao metal i plaćao račune? Odgovor, možda, leži u činjenici da je u konkretnom slučaju vlasnik preduzeća *Krug* koje je zatvaralo ove kompenzacije bio rođeni brat generalnog direktora KAP-a Danila Vuksanovića – **Momčilo Vuksanović**.

KAKO JE NASTALA
IMPERIJA: Dragan
Brković

VEKTRA: Najzanimljivija je, ipak, priča o saradnji na relaciji *Kombinat aluminijuma* – privatno preduzeće *Vektra* – Vlada Crne Gore. *Vektra* je osnovana 1990. godine, kao predstavništvo *Pežoa* za Crnu Goru. Za samo desetak godina postali su jedna od najjačih crnogorskih kompanija.

Kada objašnjava „tajnu” kompanijskog uspjeha, Dragan Brković navodi: gradnju stambeno-poslovnog kompleksa u elitnom dijelu Podgorice u kome je smještena i Vlada Crne Gore (sredina prošle decenije). Iznajmljivanje i modernizaciju fabrika anoda *Anotech* (2000. godine) koja je radila pod okriljem *Kombinata aluminijuma* i kupovinu posrnutih državnih firmi (posao započeo 1999.)

U toj priči nedostaje period od četiri do pet godina u kome se firma za uvoz i prodaju francuskih automobila transformisala u jednu od najvećih u Crnoj Gori.

Tu je enigmupokušao da razriješi **Nebojša Medojević**. U vrijeme privatizacije KAP-a, Medojević kao koordinator NVO Grupa za promjene obrazlaže: „Propast *Kombinata* počinje u doba hiperinflacije. Tada je KAP imao sjajnu priliku da kapitalizuje i uveća svoju vrijednost, jer je proizvodio robu koja se prodavala za devize. KAP je, dakle, kao izvoznik mogao

imati ogromnu inflatornu dobit. Međutim, umjesto da KAP profitira, uvodi se čitav niz privatnih posrednika, od kojih je najznačajnija kompanija *Vektra*. Prema nekim podacima tokom inflacije, najveću količinu aluminijuma kupila je *Vektra* i to za bezvrijedne dinare. Ona je taj isti aluminijum preprodavala za dolare, po berzanskoj cijeni. Umjesto da KAP dobije inflatornu dobit, tu je dobit prisvojila *Vektra* i grupa privilegovanih firmi. Tada su neke privatne firme, prije svega *Vektra*, akumulirale prvi veliki kapital.”

U to je vrijeme (početak privatizacije KAP-a) *Vektra* od *Kombinata* potraživala više od 60 miliona dolara duga. Brković je pokušao da objasni: „Ono što *Vektru* razlikuje od ostalih kreditora KAP-a jeste da je 60 odsto njenog potraživanja dugovanje vlade prema mojoj kompaniji za stanove i poslovni prostor”, odgovorio je vlasnik *Vektre* u intervjuu za dnevnik *Vijesti*.

„Od 1996. do danas, po tom osnovu, nije izmiren niti jedan cent. KAP je bio u obavezi da po vladinoj cesiji *Vektri* isporuči metal u protivvrijednosti stanova i poslovnog prostora. Međutim, tim povodom, nije realizovan niti

jedan ugovor o isporuci metala zbog teškoća u kojima se tada nalazio *Kombinat aluminijuma*”.

Brković kao da je za-boravio kako se nešto ranije, u decembru 1998. godine, pohvalio: „*Vekttra* je poodavno nastala i jedna je od prvih domaćih privatnih firmi koja je prije osam godina stupila u poslovne odnose sa KAP-om. Posebno je saradnja bila intenzivna za vrijeme sankcija”.

Bivši potpredsjednik vlade **Žarko Rakčević** ukazuje da ni posao sa trgovinom stanova i poslovnog prostora između vlade i *Vekttra*, a na račun KAP-a nije bez mrlja: „Bez javnog tendera, sklopljen je posao sa *Vektrom*, kojoj je vlada ostala dužna više od 50 miliona maraka,

na ime kupovine stambenog i poslovnog prostora. Kasnije je taj dug, ugovorom o cesiji, prebačen na KAP. Tom transakcijom KAP je postao veliki dužnik *Vekttri*”, naglašava Rakčević u razgovoru za *Monitor* 2004.

PRELIVANJE DOBITI: Uglavnom, dok oko KAP-a, po istom šablonu i preko noći, nastaju privatne imperije, fabrika tavori a njeni radnici biju bitku za golu egzistenciju. Završni račun KAP-a za

1993. svjedoči: proizvedeni aluminijum je knjižen po cijeni od jednog dinara za tonu. Tako je KAP ostao bez osnovnih finan-

sijskih sredstava, osuđen na buduće zaduživanje po principu: pošto - poto.

Istovremeno, od oko 4,5 hiljada zaposlenih u KAP-u, trećina je na prinudnim odmorima, pogoni rade sa 30 odsto kapaciteta, a nekadašnji platni fond vrijedan sedam – osam miliona dolara sveden je na svega

Bivši potpredsjednik vlade Žarko Rakčević ukazuje da posao sa trgovinom stanova i poslovnog prostora između vlade i *Vekttra*, a na račun KAP-a, nije bez mrlja: „Informacija o tom ugovoru pojavila se na vladi tek 1.jula '98, iako je odluka donijeta još u vrijeme jedinstvenog DPS-a, u decembru '96’

400 – 500 hiljada maraka.

Predsjednik sindikata u *Kombinatu aluminijuma* iznosi, u oktobru 1993. godine podatke o snabdijevanju radnika životnim namirnicama tokom posljednja tri mjeseca: po 50 kg brašna, 15 litara ulja, tri kg deterdženta, 25 kg soli, 20 kg junećeg mesa, 50 kg šećera i pet kg pirinča. „Sve se to radnicima odbijalo od plate, tačnije platu su dobijali u naturi”, precizira.

U maju naredne godine Komisija za kontrolu rada popisnih komisija, koju je formirao Radnički savjet fabrike utvrđuje da KAP-u nedostaje oko deset hiljada tona aluminijuma čija tadašnja vrijednost premašuje 12 miliona dolara. Sumnjivo je bilo i devizno poslovanje firme. „Za pod-

sticanje izvoza, koga zapravo i nije bilo, KAP je iz primarne emisije dobio preko 8,5 miliona DEM, a Vlada Crne Gore je za robu koja je na zalihama dala kredit od 14 miliona dolara”, izvještavaju u maju 1994. „Sa druge strane, KAP inostranim dobavljačima duguje oko 2,2 miliona dolara, 88 hiljada maraka i 564 hiljade italijanskih lira”. Generalni direktor KAP-a Danilo Vuksanović manjak je objasnio „glupim greškama prethodnih popisnih komisija”. I sve je ostalo po starom.

Vuksan Vujošević, ekonomista i jedan od bivših rukovodilaca KAP-a, izračunao je, početkom ove decenije, da su efekti prodaje, u godinama od 1980. do 1990. godine u prosjeku bili veći za 500 dolara po toni proizvedenog aluminijuma od efekata ostvarenih u deceniji od 1990. do 2000. godine.

Vujošević je u svojoj računici objedinio efekte prerade metala i dugoročnih aranžmana u kojima je KAP postizao značajno veće efekte nego prodajom na čistoj berzi. „Prosječna prodajna cijena je u periodu do 1990. godine bila značajno veća od prosjeka na berzi, za razliku od cijene u ovoj deceniji koja je daleko ispod berzanske”, objašnjavao je Vujošević uz tvrdnju da su „dugovi neposredni rezultat ove negativne razlike”.

KAP je, 1999. godine, firma na koljenima, dužna stotine miliona, sa unaprijed prodatom proizvodnjom. Kako je do toga došlo i gdje je završila imovina *Kombinata*? Vlast sve ove godine pokušava da sakrije

odgovor na to pitanje.

Sporadične najave objelodanjivanja istine pokazale su se samo kao bacanje prašine u oči. U priču o propasti KAP-a, nakon lokalnih, ulaze i veliki internacionalni igrači. Prije svih švajcarski *Glenkor*.

GLUPE GREŠKE ODNIJELE MILIONE: Danilo Vuksanović

Sporni dugovi državna tajna

Kako se bliži kraj 20. vijeka, tako podaci o poslovanju KAP-a izazivaju sve više pozornosti i -brige. Francuska komercijalna banka (CCF) je 1998. godine konstatovala da je KAP, zbog duga od 201 miliona dolara, pred bankrotstvom. Francuzi su predložili privatizaciju i poslali Informativni memorandum na adresu 21-og potencijalnog strateškog investitora.

Crnogorski državni vrh, međutim, odgađa privatizaciju. „Svi znamo da je KAP veoma opterećen inostranim i domaćim zaduženjima, tako da bi nam u ovom trenutku vjerovatno najmanje odgovaralo da ga prodamo“, objašnjava **Milo Đukanović**, tadašnji predsjednik Crne Gore, u septembru 1998. godine. „To znači da ćemo kroz ugovor o menadžmentu u nekoliko narednih godina pokušati da stabilizujemo poslovanje KAP-a, čime bi

Sporazum o menadžmentu, a potom i Ugovor o reprogramu dugova potpisani su u tajnosti. DPS je pri tom zaobišao čak i svoje partnere iz vlade. Ta su dokumenta, kada su ozvaničena, potvrdila sumnje o privilegovanom položaju Vektre i njenog partnera iz sjenke, švajcarskog Glenkora

se obezbijedilo njegovo maksimalno moguće razduženje. Time bismo povećali tržišnu vrijednost KAP-a, nakon čega bi uslijedila njegova prodaja putem tendera.“ Treba se prisjetiti – šest godina kasnije, kada je KAP privatizovan – dugovi su bili mnogo veći!

TOMAHAVK PRIVATIZACIJA: Suprotno očekivanjima i preporukama stranih savjetnika, vlada krajem 1998. nije raspisala tender za izbor kompanije koja će upravljati KAP-om. Umjesto toga pristupilo se direktnim pregovorima i dogovor o upravljanju je, 7. oktobra, postignut

sa švajcarskom kompanijom *Glenkor*, iako vlada, prema tvrdnji tadašnjeg potpredsjednika **Žarka Rakčevića**, nikada nije dala formalno odobrenje za taj Ugovor: „Izrazili smo neslaganje, ali nije bilo razumijevanja najodgovornijih u DPS-u. Funkcionisalo se po oprobanoj sistemu *crnih kutija*: ugovor je već bio sklopljen, daleko od očiju javnosti”.

Prisjećajući se tog vremena Rakčević kaže: „Pored nas nekoliko koji smo se javno protivili poslu sa *Glenkorom*, upozoravali su i međunarodni eksperti. Predstavnik britanskog *Know How Fund*, **Robert Ston**, u pismu Vladi Crne Gore krajem oktobra '98, postavlja pitanje: „Kako da se spriječi razvlačenje imovine KAP-a od strane *Glenkora* putem vođenja kratkoročne prodajne politike, uz istovremeno erodiranje kapitala KAP-a”?

I zaista, konstatuje Rakčević, došlo je do drastičnog usisavanja imovine, ne samo KAP-a, nego kompletnog metalurško-energetskog kompleksa i prelijevanja društvenog bogatstva Crne Gore ka privilegovanim firmama.

Ugovor sa *Glenkorom*, profesor Pravnog fakulteta u Podgorici **Milan Popović** je nazvao „tomahavk privatizacijom”, jer je dokument potpisan u dramatičnim danima kada zemlji prijeti bombardovanje NATO snagom, zbog politike Slobodana Miloševića prema Kosovu.

Na prozivke je, u ime pobornika ugovora sa *Glenkorom*, odgovorio **Mihailo Banjević**, tada direktor Fonda PIO i član uprave KAP-a. Banjević je bio u pregovaračkom timu koji je dogovarao uslove aranžmana sa *Glenkorom*. Potom je, pošto je Ugovor stupio na snagu, imenovan za prvog čovjeka *Kombinata aluminijuma*.

„Da ne bi bilo manipulacija”, kaže Banjević, „31. decembra 1998. dugovi su bili 250 miliona dolara. To je utvrdila revizorska kuća PVHC.” Razliku u podacima CCF-a i PVHC, od 49 miliona, Banjević objašnjava pristiglim podacima o dugovima koji Francuzima, tokom godine, nijesu bili dostupni: „U veoma teškom vremenu i za državu i za KAP mi smo ušli u aranžman sa

ODLUKE SKRIVANE OD
VLADE: Žarko Rakčević

Glenkorom. Potpisali smo tri ugovora, onaj o menadžmentu, o avansiranju i komercijalni ugovor. Kritika je bilo najviše oko komercijalnog ugovora zbog diskonta koji je dobio *Glenkor* za aluminijum. Diskont je bio 60, 80 i 100 dolara po toni, a u diskont je uračunato dvadeset dolara troškova transporta od *Kombinata* do *Luke Bar*.”

Banjević zaključuje: „Ugovor sa *Glenkorom* možda nije bio sjajan, ali je bio jedino moguć i realan.” Prema njegovom mišljenju, poenta aranžmana sa *Glenkorom* je da su poslovni efekti bili pozitivni, u iznosu od 25 miliona dolara.

NVO Grupa za promjene je bitno drugačije gledala na ovaj aranžman. „*Glenkor* odmah po preuzimanju posla pravi ugovor o kreditu sa samim sobom”, objašnjavao je **Milenko Popović**

u ime GZP. „*Glenkor* daje KAP-u, kojim upravlja, kredit u iznosu od 25 miliona dolara od kojih 10 miliona ide *Vektri*, a na svih 25 miliona kamatu plaća KAP. *Glenkor* preuzima i posao izvoza aluminijumskih ingota, uz cjenovni

diskont od 80 do 120 dolara po toni izvezenog aluminijuma. Potom te ingote prerađuje u trupce, što se moglo uraditi i u KAP-u, i po tom osnovu zarađuje dodatnih 200 do 270 dolara po toni. Ukupno 280 do 390 dolara po toni našeg aluminijuma ide *Glenkoru*”, zaključuje Popović.

DUGOVIRASTU: Iz tog je vremena i odluka da se konzorcijumu tri firme: *Vektra* (Podgorica), *Venko* (Hjuston) i CTI (Majami) na sedmogodišnje

Miroslav Ivanišević tvrdi da on nema „bilo kakve veze” sa reprogramom dugova *Kombinata aluminijuma*, i da je potpisao samo ono što je bilo u okviru njegovih nadležnosti kao ministra finansija

upravljanje povjeri *Fabrik* za proizvodnju pečenih anoda (*Anotek*). Četiri godine kasnije, oba vladina savjetnika za privatizaciju KAP-a - *BNP Paribas* i *CRU Statexiz* - ocijenili su da je ugovor sa *Anotekom* poguban za *Kombinat* i predložili da se raskine. Nakon privatizacije, novi vlasnici KAP-a su to i uradili.

Žarko Rakčević ukazuje na nepoštovanje ugovora od strane potpisnika. *Glenkor* je, objašnjava on, imao obavezu da u roku od devedeset dana nakon potpisivanja Ugovora o menadžmentu sačini biznis plan, napravi strategiju modernizacije

DOBRO ZA KAP: Mihailo Banjević

KAP-a i reprograma dugova. To nije urađeno. *Glenkor* nikada nije podnio ni izvještaj o upravljanju, iako je ugovorom bilo predviđeno da se on podnosi dva puta godišnje, tvrdi Rakčević.

U međuvremenu, dugovi KAP-a se nijesu smanjivali već rasli. I to u korist *Glenkora*, koji je za usluge menadžmenta plaćan, prve godine – milion dolara, a druge jedan odsto ukupnog prometa *Kombinata*. Samo na ime kamata *Glenkor* je od marta '99. do avgusta 2000.

dobio preko četiri i po miliona dolara.

Ni ovaj dio priče o podgoričkom *Kombinatu aluminijuma* nije mogao proći bez angažmana Brkovićeve *Vektre*. „*Vektra* je bila garant *Glenkoru* za plasman kapitala u KAP-u do potpisivanja Ugovora o menadžmentu 7. oktobra”, objašnjava Brković u nedjeljniku *Vreme* krajem 1998. „Od efektiv-

nog preuzimanja menadžmenta *Glenkor* direktno prodaje aluminijum i nabavlja sirovine i repromaterijal iz inostranstva. *Vektra* će obavljati dio transporta od Bara do Podgorice i nazad (veći dio prevoza sirovina radi ŽTP), kao i špediterske usluge.”

Prema ugovoru o reprogramu dugova koji je potpisan 27. aprila 2001. KAP je u tom momentu bio dužan oko 240 miliona dolara. Najveći povjerioci ostali su: podgorička *Vektra* (nešto preko 61 milion dolara), *Glenkor* koji potražuje preko 36 miliona dolara i *Standard banka* kojoj KAP duguje preko 29 miliona dolara. Ova tri povjerioca potražuju 126,9 miliona dolara, ili više od polovine ukupnih dugova *Kombinata*.

Na još jednu nelogičnost u ovom aranžmanu ukazao je **Nebojša Medojević**: „Ugovorom o reprogramu iz 2001. godine sve devizne transakcije *Kombinata* idu preko *Standard banke*

iz Londona. To je suprotno našim zakonima o deviznom poslovanju. KAP je, prema našim zakonima, transakcije sa inostranstvom morao da vrši preko domaćih banaka. Tako je u priči o KAP-u sve naopako: *Vektra* je strana kompanija, a *Standard banka* preuzima ulogu domaćih poslovnih banaka. I iz toga se vidi da nema gotovo ni jednog segmenta u poslovanju *Kombinata* koji ne bi trebalo da bude predmet interesovanja institucija koje se bave privrednim kriminalom.”

Mimo odluke Vlade, i suprotno tada važećem Zakonu o zaduživanju, Reprogram su potpisali tadašnji ministri privrede i finansija **Vojin Đukanović** i **Miroslav Ivanišević**. U strogoj tajnosti. Vojin Đukanović, naknadno, objašnjava da je Ugovor o reprogramu ovjeren „u zadnji čas jedva tri dana prije nego što je KAP dospio u poziciju da zaustavi proizvodnju zbog nedostatka repromaterijala”.

„Rekli smo”, svjedoči Rakčević, „ukoliko ugovor o reprogramu dugova KAP-a bude potpisan, napustićemo vladu. Uprkos tome, naše kolege iz koalicije su potpisale ugovor, koji je nelegalan i nelegitiman, jer su zadužili Crnu Goru, van vlade i parlamenta. Po tom ugovoru tri najveća povjerioca: *Glenkor*, *Vektra* i *Standard banka* preuzimaju resurse države i upravljanje nad njima. Postaju suštinski vlasnici *Kombinata*, dobijaju svoje predstavnike u Upravnom odboru.”

KO JE GAZDA: Da bi slika o „poslu stoljeća” bila kompletna, valja sagledati makar osnovne informacije

o *Glenkoru*. Kompaniju je osnovao državljanin SAD **Mark Rič**, nakon što je 1983. pobjegao iz Amerike gdje je osuđen za utaju poreza („najveću u istoriji SAD”, tvrdi legendarni gradonačelnik Njujorka **Roberto Đulijani**), kršenje sankcija prema Iranu, koje su SAD zavele zbog višegodišnjeg utamničenja službenika njihove ambasade u Teheranu i zloupotrebe pri trgovini naftnim deri-

vatima nabavljenim iz robnih rezervi (povlašćena nabavka u vrijeme naftne krize) čijom je ilegalnom prodajom kompanija *Marc Rich / CO* zaradila više stotina miliona dolara.

Nakon bjekstva Rič je utočište našao u Švajcarskoj, pošto ta zemlja sa SAD nema ugovor o ekstradiciji osuđenika. Tu je osnovao novu kompaniju, ali je, tvrde svjetski mediji, zadržao stare navike. „Mark Rič povezan sa ruskom mafijom”, samo je jedan od naslova svjetske štampe u kojima se osnivač *Glenkora* sumnjiči za nove utaje poreza ili učešće u međunarodnim zavjerama pranja novca. Interesantno je da se dio ovih optužbi vremenski poklapa sa periodom u kome je KAP napravio najveći dio svojih dugova *Glenkoru*.

Sud u Njujorku osudio je Riča na 300 godina zatvora zbog utaje 48 miliona poreza i pranja novca. Iako je američkim poreskim organima

platio 150 miliona na ime poreza, prijetnje zatvorom spasio ga je tek **Bil Klinton** 2000. godine, pomilovanjem posljednjeg dana svog drugog predsjedničkog mandata.

Ričova bivša supruga **Deniza** dala je, pret hodno, Klintonovoj Demokratskoj stranci skoro dva miliona dolara.

Rič je, prema pisanju stranih medija koja u oktobru 2004. prenosi *Dan*, napustio *Glenkor* krajem 1993. godine, da bi se 1995. godine ponovo obreo u biznisu sa kompanijom *Mark Rič grup*,

čije je sjedište - u Cugu, švajcarskom gradiću u kome je smješteno i sjedište *Glenkora*. *Glenkor* se bavi trgovinom obojenim metalima, energentima i hranom. Imena njegovih vlasnika su nepoznata.

TUŽBE: A kao potvrdu svojih navoda čelnici GzP su, zbog potpisivanja ugovora o menadžmentu i onog o

reprogramu dugova državnom tužiocu podnijeli krivične prijave protiv: **Filipa Vujanovića**, bivšeg premijera i aktuelnog predsjednika države,

njegovih ministara Vojina Đukanovića i Miroslava Ivaniševića, te nekadašnjih direktora državnih fondova: Mihaila Banjevića, **Branimira Bojanića** i **Boža Mihailovića**.

„Osnovno obilježje reprograma dugova KAP-a je diskriminacioni pristup dužnicima“, ocijenio je Milenko Popović, „U privilegovanu A i B klasu kredita svrstano je 96,7 odsto

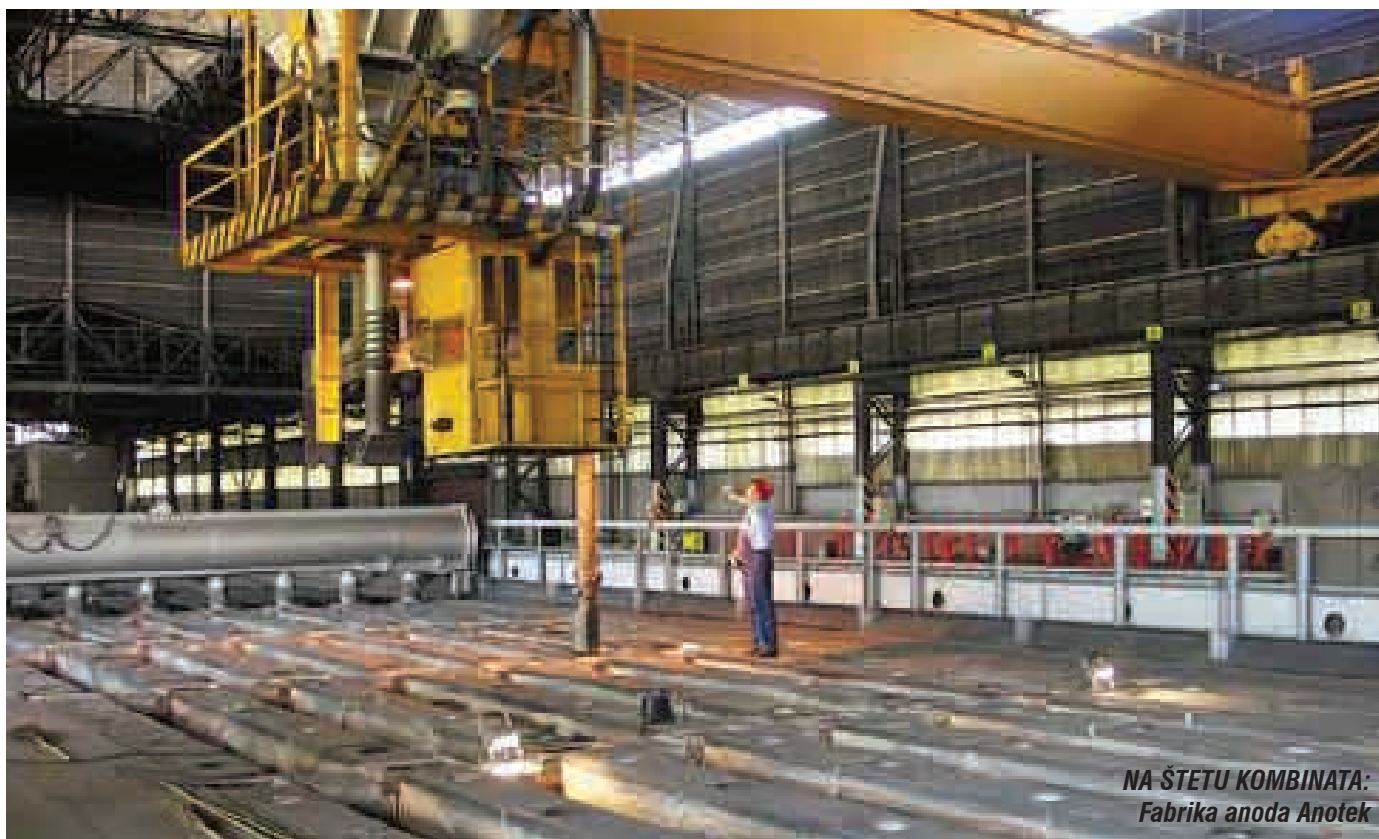
Glenkorovog, 96,1 odsto *Standard banke* i 86,8 odsto *Vektrinog* potraživanja. Samo 13 odsto dugova *Elektropri-vrede* i 14 odsto potraživanja *Boksita* svrstano je u ovu kategoriju, dok su vladina potraživanja u potpunosti u C i D klasi.“

Povodom krivične prijave GzP, potpredsjednik vlade Miroslav Ivani-

šević 22. jula je saopštio da on nema „bilo kakve veze“ sa reprogramom dugova *Kombinata aluminijuma*, i da je potpisao samo ono što je bilo u okviru njegovih nadležnosti kao ministra finansija. On je objasnio da je potpisao „da će u slučaju prodaje KAP-a glavni kreditori biti namireni kroz privatizaciju od strateškog investitora, odnosno kroz prihode od privatizacije“.

Vojin Đukanović je, međutim, istakao da je kao ministar privrede 2001. godine potpisao ugovor u kojem se navodi da će ako KAP ne bude u stanju, vlada isplatiti dugove povjeriocima prilikom privatizacije. On je kazao i da je saglasnost za potpisivanje Ugovora dala Komisija za ekonomsku politiku, i podsjetio da je napisao u dopisu vladi da je to „najbolji događaj tog vremena“, dodajući da ne brine zbog krivične prijave, jer su to „budalaštine“.

Slično su, sva je prilika, zaključili i u tužilaštvu pošto prijave nijesu završile na sudu. Vlast se nije obazirala na kritike. Proces konačne privatizacije KAP-a mogao je da počne.

NA ŠTETU KOMBINATA:
Fabrika anoda Anotek

VRIJEME
PRIVATIZACIJE

NE VIDI
VEZU: Milo
Đukanović

Krajem 2003. godine uprava KAP-a je postavila dijagnozu: privatizacija ili stečaj. *Kombinat* nije modernizovan, ima previše radnika, preopterećen je dugovima, a cijenu i količinu struje nikako da dovede na prihvatljiv nivo.

To su bili glavni razlozi Borda direktora i menadžmenta KAP-a da početkom godine iniciraju privatizaciju, uprkos činjenici da za to nijesu bili zakonski nadležni. Vlada je prihvatila inicijativu i pripremila Nacrt strategije privatizacije KAP-a. Javnost je tek tada obaviještene da su dugovi *Kombinata* ponovo porasli: KAP, u raznim valuta-ma, početkom 2004. duguje između 270 i 320 miliona dolara, domaćim i inostranim povjeriocima. Veći iznos je dokumentovan u Završnom računu KAP-a, a manji u Nacrtu strategije privatizacije.

STRAHOVI I SUMNJE: Mihailo Banjević tada prvi čovjek *Kombinata* ističe: „KAP-u je neophodna modernizacija, jer ne može izdržati konkurenciju, i to bi svi trebalo da znaju. Mi smo posljednja fabrika u Evropi koja nije modernizovana. Važno je od KAP-a napraviti modernu, konkurentnu fabriku“.

Vrijeme je pokazalo da se nakon privatizacije fabrike ništa od priželjkivanog nije obistinilo. *Francuska komercijalna banka* (CCF) koja je pripremala KAP za privatizaciju navodi da u njega treba uložiti 175 miliona dolara kako bi poslovao profitabilno.

Kupac po mjeri povjerilaca

„Savjetovali su nam da samo za jedan dolar prodamo KAP, a sada im nije dobar posao sa *Rusalom* iako dobijamo stotine miliona“, poručio je kritičarima ugovora predsjednik Tenderske komisije Branimir Gvozdenović. Slijed događaja je pokazao da je uranio sa optimizmom

Potpredsjednik Savjeta za privatizaciju, **Veselin Vukotić** kaže da će nakon privatizacije KAP-a, proces privatizacije u Crnoj Gori biti završen, dok savjetnici iz BNP Paribasa, smatraju da za KAP najveći rizik predstavlja odlaganje privatizacije, što na duži rok može dovesti i do likvidacije preduzeća.

SDP, manja članica vladajuće koalicije, ne dijeli entuzijazam po pitanju privatizacije *Kombinata*. **Žarko Rakčević** konstatuje kako je „neshvatljivo“ da dolazi do promjene statusa KAP-a bez stručne rasprave, bez javnosti i tendera. „Jesu li stručnjaci odgovorili javnosti - da li Crnoj Gori i pod kojim uslovima treba ovakav *Kombinat aluminijuma*? Da li se napravila makroanaliza troškova i prihoda Crne Gore?“, pitao se Rakčević.

Kao odgovor na kritike DPS nudi „kompromis“ – zainteresovani imaju pravo da organizuju javnu raspravu, ali ono što će se tamo čuti ne obavezuje vladu ni na koji način. Premijer **Milo Đukanović** nije prisustvovao ni jednom od četiri održana panela tokom rasprave o Nacrtu strategije privatizacije KAP-a.

Đukanović je, 11. jula, odgovarajući na pitanje da li privatizaciju treba obustaviti dok se ne utvrde stvarna dugovanja i njihova struktura rekao da ne vidi čvrstu vezu između priče o dugovima KAP-a i njegove privatizacije. Kada je riječ o Ugovoru o menadžmentu sa *Glenkorom*, objasnio je da je tada bio predsjednik Crne Gore, i da su to radili ljudi iz vlade.

Predsjednik Savjeta SDP-a i član borda direktora EPCG **Radivoje Brajović** istovremeno pokreće priču o jednom od ključnih pitanja u repolancu. Brajović u razgovoru za *Vijesti* kaže da se ne smije prihvatiti da *Elektroprivreda* obezbjeđuje visoke subvencije budućem kupcu za dugi niz godina, a da takozvani veliki povjerioci koji su imali koristi iz poslovanja

HRONOLOGIJA TENDERA

- Preliminarni tender za prodaju *Kombinata aluminijuma* raspisan je 9. avgusta 2004. Od prijavljenih sedam kompanija, četiri su zadovoljile postavljene uslove.

- Rok za dostavljanje ponuda ističe 1. decembra 2004. godine. Nije prispjela ni jedna ponuda. Vlada donosi odluku da vrijeme za prijave zainteresovanih kupaca produži do 20. januara 2005.

- U prvim „produžecima“ stiže ponuda *Salomona*, of-šor kompanije iz koje navodno stoji Oleg Deripaska, vlasnik *Rusala*. Na primjedbu da *Salomon* ne zadovoljava ni jedan od kriterijuma propisanih na početku privatizacionog procesa, crnogorski zvaničnici objašnjavaju: „suština je važnija od forme“. Dvomjesečni pregovori, ipak idu teško i - zapadaju u ćorsokak.

- Ruski milijarder Oleg Deripaska stiže u Podgoricu 5. aprila. Sastaje se sa premijerom Milom Đukanovićem. Vlasnik *Rusala* obećava više novca i nove garancije. Zadovoljstvo novom ponudom zaliveno je viskijem u podgoričkom kafiću *Grand*.

- Predstavnici Vlade Crne Gore i državnih fondova koji su vlasnici akcija KAP-a potpisuju Ugovor o kupoprodaji sa of-šor firmama *Salomon* (kupac) i *Igl kapital* (garant preuzetih obaveza) 27. jula 2005. Ugovorom je predvi-

đeno da *Salomon* za 65,4 odsto akcija državnih fondova u KAP-u plati 48,5 miliona eura, crnogorsku vladu „dotira“ sa 27 miliona dolara, u modernizaciju postrojenja KAP-a uloži 55 miliona eura i obezbijedi 20 miliona eura kredita za ekološki program. Kupci se, ugovorom, obavezuju da će u roku od devedeset dana pribaviti pismenu saglasnost dva od tri najveća povjerioca *Kombinata*.

- Tenderska komisija za privatizaciju saopštila je, 14. septembra, kako je *Igl kapital* promijenio ime u *En plus grupa*, a sjedište preselio sa Djevičanskih na ostrvo Džersi.

- Pet dana pred istek ugovorenog roka, 19. oktobra, predstavnici *Salomona* traže još dva mjeseca za dogovor o isplati dugova najvećim povjeriocima *Kombinata*. Za tri mjeseca, dogovorili su se samo sa *Glenkorom*.

- Oleg Deripaska ponovo stiže u Podgoricu 24. oktobra. Ugovara posao sa Draganom Brkovićem, vlasnikom *Vektre* koja od KAP-a potražuje preko 50 miliona dolara. Istovremeno, od Đukanovića i njegovih saradnika uspi-

jeva da izdejstvuje produženje ugovorenog roka za preuzimanje *Kombinata aluminijuma* do 30. novembra.

- Neposredno pred primopredaju fabrike, odlazeća uprava ugovara nastavak saradnje sa *Glenkorom* – sav proizvedeni aluminijum (minimum 100 hiljada tona godišnje) prodaje se preko švajcarske kompanije. Samo je diskont manji u odnosu na vrijeme kada je KAP bio vlasništvo Crne Gore.

VJEŠT PREGOVARAČ: Oleg Deripaska

sa KAP-om ne preuzmu na sebe dio tereta za nastalo stanje: „Energetski sistem Crne Gore je mali, sa visokim deficitom i ne može da obezbijedi

snabdijevanje elektrolize sa cijenama koje tu proizvodnju čine ekonomski održivom. To mogu da rade veliki sistemi sa viškovima energije. Gdje

takvih uslova nema elektrolize se gase širom svijeta."

UPOZORENJA: Nekoliko mjeseci kasnije, 11. oktobra, gotovo identične stavove iznosi poznati svjetski ekonomista, **Džefri Saks**. On je na Svetom Stefanu crnogorskim zvaničnicima saopštio: ako investitor za *Kombinat aluminijuma* može da plaća punu cijenu struje, kao i punu ekološku cijenu, tada KAP treba prodati. Ipak, ako investitor ne može da plati punu cijenu, to je kraj igre, i tada problem nije više privatizacija, modernizacija i očuvanje aluminijske industrije, koliko je to problem njenog gašenja, i toga šta treba da se uradi u sljedećih 20 godina za sektor koji više ne proizvodi.

Slično je, tokom javne rasprave, razmišljao i šef kancelarije UNDP u Crnoj Gori **Garet Tankosić Keli**. On je upozorio da se strategija privatizacije KAP-a uopšte ne bavi time ko će, jednog dana kada se KAP zatvori, da raščisti lokaciju gdje je sada ova fabrika. Nije važno da li je to za deset, 20 ili 30 godina. Kada nestane zaliha boksita, za 30 godina, KAP treba zatvoriti i iščistiti mjesto gdje je sada. Možda i ranije, ako, recimo, cijene struje značajno porastu. I tada će biti neophodno da se stvara novi eko-fond, i vlada treba već sada da zna čija će to biti dužnost - da li novog vlasnika, ili njena, kako bi već sada počela naplaćivati eko-porez na svaku tonu koja se proizvede.

Izvršna vlast je, međutim, ostala uglavnom gluva na ove i slične primjedbe. U njihovom fokusu bio je drugi problem.

„Vlada ili budući vlasnik obavezni su da izmire dugovanja glavnim kreditorima prije ili tokom privatizacije, ukoliko se drugačije ne dogovore kupac i povjerioci“, obznanio je **Dragan Brković**, predsjednik podgoričke *Vektre*, pozivajući se na ugovor o reprogramu duga. Zato, kaže Brković, budući kupac mora da razgovara sa povjeriocima. Brković je crnogorskim medijima potvrdio da će *Vektra* učestvovati na tenderu za KAP i da su

razgovori sa drugim potencijalnim učesnicima već obavljani. Ipak, Brković se unaprijed požalio na „vladajuću logiku privatizacije u Crnoj Gori da je bolje strancu pokloniti, nego našem čovjeku prodati“.

Prioriteti Đukanovićevog kabineta potvrđeni su nakon što je pretposljednog dana jula vlada usvojila Strategiju privatizacije KAP-a. Saopšteno je – jednoglasno. SDP je, međutim, nezadovoljan načinom rada uskoro napustio Tendersku komisiju i Savjet za privatizaciju. Uporedo sa usvajanjem Strategije vlada je saopštila kako je „ostavila tužilaštvu i vrhovnom državnom tužiocu **Vesni Medenici** da preispita ugovore o reprogramu dugova KAP-a, ako sami ocijene da je to potrebno“. Tužilaštvo se nije oglašavalo.

SPORAZUM: Nadmetanje je počelo.

Članovi komisije za privatizaciju KAP-a saopštili su da su uslove preliminarog tendera zadovoljile četiri od osam prijavljenih

kompanija. Švajcarski *Glenkor*, ruski *Rusal* i *Sual*, te indijska *Vedanta* dobile su zeleno svijetlo za nastavak nadmetanja.

Glenkor je slovio kao najveći favorit. „Ono što *Glenkor* čini najozbiljnijim kupcem KAP-a je potraživanje od 34,5 miliona dolara od podgoričke kompanije“, pišu tih nedjelja ovdašnji mediji. Podgorički dnevnik *Dan* objavljuje: „Prednost nad *Rusalom*, ruskom kompanijom koja kontroliše 80 odsto tamošnjeg tržišta, *Glenkor* je ostvario 19. oktobra, kad joj je odobrio kredit od 150 miliona dolara. *Rusal* je dužan stranim i ruskim bankama 1,4 milijarde dolara i taj mu je kredit bio neophodan da sanira urgentne domaće dugove. Kredit je odobren na tri godine, prvih sedam mjeseci je niska kamata, ali je *Rusal* obavezan da za sve vrijeme vraćanja kredita švajcarsku kompaniju snabdijeva sirovim aluminijumom. Sličan je ugovor sklopio i sa KAP-om prije šest godina, i dug se sa pet miliona dolara povećao na 34,5, a KAP sav svoj aluminijum prodaje *Glenkoru* u dvorištu fabrike sa popustom od 80 do 100 dolara po toni. Među stranim kreditorima *Rusala* najveći je francuska banka *BNP Paribas*, koju je crnogorska vlada angažovala za svog savjetnika za prodaju KAP-a.“

Iako je sve govorilo da će kompanija koju je osnovao **Mark Rič** postati većinski vlasnik KAP-a, *Glenkor* nije predao konačnu ponudu. Samo jedna od of-šor ekspozitura **Olega Deripaske** daje ponudu na tender. Nakon skoro jednogodišnjih pregovora u kojima je crnogorska vlada napravila brojne ustupke, sporazum je postignut u jesen 2005. godine.

„Savjetovali su nam da samo za jedan dolar prodamo KAP, a sada im nije dobar posao sa *Rusalom* iako dobijamo stotine miliona“, poručio je kritičarima ugovora **Branimir Gvozdenović**, predsjednik Tenderske komisije i član vlade. Slijed događaja je pokazao da je Gvozdenović uranio sa optimizmom.

DOBAR POSAO: Branimir Gvozdenović

ŠTA NAKON PRIVATIZACIJA

Odbrana i posljednji dani

PROTEST: Radnici KAP-a pred Vladom

Novi vlasnici preuzeli su KAP 1. decembra 2005. godine, nakon skoro godinu dana pregovora sa predstavnicima Tenderske komisije. Direktor Agencije za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja **Branko Vujović** saopštio je da je dat nalog da se na račune državnih fondova prenese 58,5 miliona eura. Od toga je 48,5 miliona cijena dogovorena za akcije KAP-a, šest miliona za dionice Rudnika, dok su četiri miliona bili početna koncesiona naknada za boksit. Vlada je, dodatno, od **Olega Deripaske** dobila „poklon“ od 20 miliona eura kao pomoć za zbrinjavanje KAP-ovih invalida rada i otplatu „pedsankcionih dugova“ prema Londonskom klubu (iako su, prema tvrdnjama crnogorskih vlasti ti dugovi već dva puta „skinuti sa dnevnog reda“).

Rusi su, u međuvremenu, sa glavnim povjericima KAP-a, švajcarskim *Glenkorom*, podgoričkom *Vektrom* i londonskom *Standard bankom* potpisali revidirani ugovor o reprogramu duga. Ukupan dug KAP-a prema ovim kompanijama, rekao je Vujović, pašće do kraja godine „sa sadašnjih 90 na 87 miliona dolara, ne računajući diskont od oko deset odsto koji su prihvatili *Vektra* i *Standard banka*“.

Crnogorski zvaničnici saopštavaju da su kupoprodajnim ugovorom ostvareni zacrtani ciljevi privatizacije KAP-a: obezbijeđen je strateški partner spreman da investira u modernizaciju i razvoj, predstoji saniranje nagomilanih ekoloških problema u Zetskoj ravnici, kompanija je razdužena...

Umjesto strateškog investitora i moderne fabrike Crna Gora je dobila nove, veće probleme. Od kraja prošle godine KAP-ova kola su se sunovratila nizbrdo. Uprava je prestala da plaća račune za struju, mazut, željeznički prevoz, skladištenje i pretovar u Luci Bar... Na računima Kombinata više nema novca ni za plate

Sumnje, ipak, nijesu otklonjene.

U toku privatizacije objelodanjene su procjene da bi za modernizaciju KAP-a trebalo izdvojiti više od 100 miliona eura. Ipak, novi vlasnik se obavezao na upola manje investicije. „Pored toga, tih se 55 miliona ne ulaže odjednom, već u periodu od pet godina. Premalo i presporo da bi se modernizovala najveća crnogorska fabrika“, piše tada *Monitor*, „*Rusal* ne krije - nije zainteresovan za preradu, već samo za proizvodnju primarnog aluminijuma i glinice“. To potvrđuje profesor **Branko Radulović**. On kaže: „Struktura i dinamika ugovorenih investicija pokazuje da se crnogorski aluminijum ni ubuduće neće prerađivati u Crnoj Gori“.

Problematičan je i ugovoreni iznos za

rješavanje nagomilanih ekoloških problema. Stručne procjene su govorile da bi investicije za ekološku zaštitu trebalo da iznose više od 100 miliona. Umjesto toga, izuzev obaveza koje je na sebe preuzela vlada, u ugovoru se pominje samo iznos od 20 miliona eura. "Od kupca KAP-a se, navodno, zahtijeva unaprijeđenje ekoloških standarda i njihovo uzdizanje na nivo normativa važećih u EU", piše *Monitor*: "Kako kontrolisati ispravnost rada fabrike koja nema upotrebnu dozvolu. Potpredsjednik Vlade Crne Gore **Branimir Gvozdenović**, umjesto odgovora, spočitava da takva pitanja "nije pametno" postavljati u momentu kada su pregovori sa potencijalnim kupcem ušli u odlučujuću fazu."

SUBVENCIJE: Najviše sporenja je, bez sumnje, izazvao ugovoreni aranžman za snabdijevanje *Kombinata električnom* energijom. Odlučeno je da se primijeni formula koja će cijenu kilovata „vezati“ za berzansku cijenu aluminijuma, dok je EPCG nametnuta obaveza da do 2010. godine KAP-u isporučuje ugovorene količine energije (od 2/3 do 1/2 ukupne godišnje potrošnje) bez obzira na isplativost tog aranžmana.

Cinjenica da je na čelu Tenderske komisije bio Branimir Gvozdenović, predsjednik Borda EPCG nije bila od velike koristi toj kompaniji.

Uskoro se ispostavilo da su tim dijelom ugovora nezadovoljni i jedni i drugi. Nezavisne računice su pokazale da je EPCG aranžmanom sa KAP-om, nakon privatizacije, izgubila blizu 100 miliona eura (u odnosu na cijenu uvezene energije) dok su u *Kombinatu* izračunali da KAP struju plaća po cijeni većoj od bilo kog drugog pogona za elektrolizu na svijetu.

Vlada je, ubrzo po potpisivanju ugovora, donijela odluku o rekonstrukciji i elektrifikaciji pruge Podgorica – Nikšić, koja će se finansirati kreditom od 45 miliona dobijenim od Češke. Troškovi su u međuvremenu porasli za približno polovinu. Pošto su glavni korisnici te pruge KAP i *Rudnik boksita*, izgledalo je da je to još jedan dokaz čvrstog partnerstva crnogorskih vlasti i novih vlasnika *Kombinata*.

Zapravo, jačale su sumnje da su u vlasničkoj strukturi *Solomona*, of-šor kompanije koja je uknjižena kao vlasnik

većinskog paketa akcija KAP-a, prisutni i ljudi iz crnogorske vlasti ili njihovog najbližeg okruženja. „U ugovoru piše da je *En plus grupa* vlasnik samo 67 odsto *Solomona*“, upozorio je **Nebojša Medojević**. „Dakle, sumnjamo da je ovih 33 odsto korupcionaška provizija nekog iz crnogorske vlasti koja će kasnije biti otкупljena od strane Rusa. Ista šema se koristila i za mobilnu telefoniju, *Željezaru*, *Arsenal Tivat*... Neko od lokalnih igrača se, ugradić kao suvlasnik of-šor firme i taj dio se kasnije proda stvarnom vlasniku za višemilionske iznose“, navodi Medojević.

ISPLIVALI PROBLEMI:

Dok je *Kombinat*, zahvaljujući rekordnim cijenama aluminijuma na Londonskoj berzi, bilježio najbolje poslovne rezultate u svojoj istoriji radnici KAP-a su stupili u štrajk. Štrajkački odbor i uprava nijesu mogli da se dogovore o otpremnicama za prekobrojne radnike. Uprava je radnicima koji budu otpušteni kao tehnološki višak nudila otpremninu od 10 do 15 hiljada, a predstavnici radnika tražili su 19 do 26 hiljada eura.

Sljedeće iznenađenje stiže u avgustu 2006, kada je uprava KAP-a saopštila da je posljednju godinu u kojoj je njime gazdovala država, *Kombinat* završio sa gubitkom od 147,9 miliona eura! Nakon što je gubitak uknjižen, bilans stanja ove kompanije je skoro prepolovljen. Na kraju godine ukupna pasiva i aktiva firme je računovodstveno ispravljena i smanjena sa 297,8 miliona eura na svega 159,1 milion. Novi vlasnik je Vladu obavijestio da je došao do saznanja da mu, prilikom kupovine KAP-a, „nije prikazano pravo stanje“. Taj je spor ostao skriven od javnosti u naredne dvije godine.

Pažnju je zato zavrijedio podatak da KAP nije, kao što se tvrdilo, oslobođen dugova prema „glavnim povjericima“. Pokazalo se da je promijenjena samo adresa primaoca novca. Umjesto *Vektri*, *Glenkoru* i *Standard banci*, *Kombinat* je sada dug od približno 100 miliona vraćao svom većinskom vlasniku

- *Salomon enterprajsu*. Iz Vlade nijesu željeli da komentarišu da li je ta "seoba dugova" u skladu sa kupoprodajnim ugovorom.

Ipak, 2006. će ostati upamćena kao najuspješnija poslovna godina *Kombinata aluminijuma*. KAP je ostvario profit veći od 80 miliona eura prije odbijanja troškova amortizacije i oporezivanja, odnosno, oko 55 miliona neto profita. Danas, kada KAP mjesecima ne plaća svoje radnike, struju, mazut, transportne usluge, državne poreze i doprinose - mnogi se pitaju gdje je završio taj novac?

To je još jedna od misterija KAP-a.

PROPADO DOGOVOR:

Odnosi između Rusa i Vlade dodatno su zahladnjeli nakon što je Skupština Crne Gore (uz podršku poslanika SDP-a) primorala Vladu da poništi tender za prodaju *Termoelektrane* u Pljevljima i dijela akcija *Rudnika uglja*. DPS je bio prinuđen da prihvati tu odluku.

U javnosti postoje sumnje da je tokom privatizacije KAP-a energetski kompleks u Pljevljima obećan Deripaski. Njih je ojačala odluka Vlade da

poništi prvi tender na kome je *Češka energetska kompanija* (ČEZ) dala približno jednaku ili čak bolji ponudu od *Rusala*.

„*En plus grupa* razočarana je odlukom crnogorskih vlasti da obustave privatizaciju pljevaljske *Termoelektrane* i *Rudnika uglja*“, saopštio je predsjednik Borda direktora *Kombinata aluminijuma* *Podgorica* i *Rudnika boksita* **Kaha Avalijani**. Od tada, periodično, uz uprave KAP-a stižu upozorenja da pitanje dugoročnog snabdijevanja strujom nije riješeno, te da visoka cijena električne energije može dovesti i do obustavljanja proizvodnje u KAP-u.

Glasine su poprimile maha pa je, u ljeto 2008. godine, i premijer **Milo Đukanović** našao za potrebno da ih demantuje: „Uprava *Kombinata aluminijuma* ne razmišlja da zatvori fabriku i vidi dobru perspektivu te proizvodnje u Crnoj Gori i na međunarodnom tržištu“. Uskoro se pokazalo da je realnost

mnogo drugačija.

Već početkom septembra je obznajeno da su Rusi (u međuvremenu preimenovani u *Centralno evropsku aluminijumsku kompaniju* - CEAC) pokrenuli postupak pred Međunarodnom arbitražom u Frankfurtu i zatražili naknadu štete od Vlade Crne Gore, Agencije za restrukturiranje privrede i strana ulaganja i bivših vlasnika KAP-a: *Fonda za razvoj, Fonda PIO i Zavoda za zapošljavanje*. Ako bi Arbitražni sud u Njemačkoj u potpunosti usvojio tužbeni zahtjev, prodaja većinskog paketa akcija KAP-a i manjinskog udjela u nikšićkim *Rudnicima boksita* koštali bi Crnu Goru oko 370 miliona eura. Iz tužbenog zahtjeva se vidi da advokati CEAC-a zahtijevaju od Arbitražnog suda da „naloži tuženim stranama da solidarno i pojedinačno” isplate tužiocu 205,9 miliona eura. Prema istom zahtjevu, KAP-u bi trebalo pripasti, što u novcu što u otpisu postojećih potraživanja, dodatnih 131,2 miliona eura i dva miliona dolara, a *Rudnicima boksita* 31,5 miliona eura.

Vlada je u početku ignorisala i ismijavala ovaj zahtjev komentarišući da on nema utemeljenje u kupoprodajnom ugovoru. Stvari su se međutim promijenile, pa je pred vlasnike KAP-a postavljen uslov da, ukoliko žele vladinu pomoć u prevazilaženju aktuelne krize u kompaniji, moraju obustaviti započeti arbitražni postupak u Frankfurtu. Istovremeno, Vlada je odgovorila kontratužbom „teškom” 200 miliona eura.

Jesen je donijela nove, loše, vijesti. Skupština akcionara je prihvatila zahtjev manjinskih akcionara koje je formulisao **Miroslav - Purko Jeličić**: „U sadašnjoj situaciji koju karakteriše skupa struja i jeftina berzanska cijena bijelog metala, KAP treba da smanji proizvodnju za najmanje 50 odsto - na nivo od 60 hiljada tona godišnje.”

Ta odluka je bila suprotna odredbama kupoprodajnog ugovora (proizvodnja se ne smije smanjiti na manje od 2/3 one iz 2005. bez saglasnosti vlade). Bio je to, zapravo, samo nastavak kršenja ugovora od strane vlasnika KAP-a koja su započela, maltene, odmah po preuzimanju fabrike i *Rudnika*. Ispostavilo se, naime, da su državne akcije plaćene kreditom koji je podignut na račun

proizvodnje i imovine *Kombinata*. Po istom principu su namireni i povjericoci. Dodatno, podignuti su krediti od približno 300 miliona eura. Gdje je završio taj novac?

KRIZA I DUGOVI: U investicije namijenjene modernizaciji fabrike - nije, pošto CEAC nije ispunio investicioni plan.

Prema tvrdnjama iz *Kombinata* proizvodna cijena tone aluminijuma je oko 3.000 dolara ili skoro dvostruko više nego u vrijeme prije privatizacije (1650 dolara po toni). Vlasnici KAP-a tonu boksita danas, sami sebi, plaćaju oko 60, umjesto nekadašnjih 26 eura. U vrijeme privatizacije KAP je imao 3.010 radnika. Danas, skupa sa zapošljenima u postrojenjima *prerade*, 2.700.

Od kraja prošle godine, i pada cijene aluminijuma na berzi, KAP-ova kola su se sunovratila nizbrdo. Prvo su radnici *Kovačnice* (92) poslani na jednogodišnji prinudni odmor. Time je zaustavljeno jedino postrojenje *Kombinata aluminijuma* koje ima upotrebnu dozvolu. Potom je uprava prestala da plaća račune za struju, mazut, željeznički prevoz, skladištenje i pretovar u *Luci Bar*... Dugovi prema tim preduzećima dostigli su 40 miliona dolara.

Na računima *Kombinata* više nema novca ni za plate. Posljednju platu radnici su primili sa velikim zakašnjenjem, nakon što je KAP uz pomoć Vlade obezbijedio novac od banaka kod kojih je već (pre)zadužen.

Krajem marta, a uoči parlamentarnih izbora, premijer Đukanović je saopštio da će Vlada iz budžeta obezbijediti 41 milion eura za otpremnine radnicima KAP-a i četiri povezana preduzeća, koje žele da napuste radno mjesto uz nadoknadu od šest do 15 hiljada eura. Premijer je naglasio da je to „ponuda odgovorne vlasti koja je spremna da pomogne”. Inače, u ovogodišnjem

budžetu za tu je svrhu planiran iznos od 2,5 miliona eura.

„Odgovorna vlada novcem poreskih obveznika ne servisira socijalni program za prekobrojne radnike privatne kompanije”, komentarisao je profesor Univerziteta Mediteran **Milenko Popović**.

„U zavisnosti kako će se situacija odvijati narednih dana, država može u nekoj formi preuzeti upravljanje fabrikom”, saopštio je u martu potpredsjednik Vlade i ministar finansija **Igor Lukšić**. Opisujući stanje u KAP-u kao

KO SU SKRIVENI VLASNICI:
Nebojša Medojević sumnja na
„nekoga iz crnogorske vlasti”

„kritično”, Lukšić je prokomentarisao višemjesečne pregovore Vlade i vlasnika *Kombinata* koji ne daju rezultata - izuzev gomilanja dugova - KAP-a. „Ako ne možemo doći do nekog sporazuma koji će zaštititi državne interese i obezbijediti pomoć tom preduzeću, država će u odgovarajućoj formi preuzeti upravljanje KAP-om i početi da rješava probleme”.

Iz KAP-a su uzvratili tvrdnjom da vlast pokušava otjerati investitora koji je u Crnu Goru donio oko 400 miliona eura. Radnici se spremaju da se ponovo protestima pred Vladom bore za isplatu zarada.

Nastavlja se priča o propadanju *Kombinata aluminijuma*. Još ne postoji računica kakve bi posljedice izazvalo njegovo gašenje a kakve održavanje tehnološki zastarjele fabrike. Ko će, nakon Vlade, *Vektre*, *Glenkora* i *Rusala* biti novi „spasilac”? Ili će se krug zatvoriti.

EKOLOŠKA BOMBA: KAP iz ptičje perspektive

Pod lupom

O projektu:

U aprilu 2009. godine Mreža za afirmaciju nevladinog sektora – MANS je inicirala jednogodišnji projekat sa ciljem da se unaprijedi kvalitet izvještavanja medija o problemu korupcije i organizovanog kriminala.

Tokom trajanja projekta, MANS će u saradnji sa medijskim partnerima, dnevnicima *Vijesti* i *Dan*, i nedeljnikom *Monitor*, obraditi niz tema koje se odnose na problem korupcije i organizovanog kriminala.

Kompletirane teme će u formi pojedinačnih dosijea biti periodično štampane kao dodatak u nedeljniku *Monitor*, dok će portal www.podlupom.info biti redovno ažuriran novim pričama sa pratećom dokumentacijom.

Pored istraživačkih priča, portal će sadržati i izvještaje relevantnih međunarodnih institucija o stanju u Crnoj Gori i studije slučajeva koje ukazuju na konkretne primjere korupcije i organizovanog kriminala.

Ovaj projekat je podržan od strane USAID/ORT-a.